

KOESTER DE KRACHT VAN DE SAMENLEVING

Nederlanders willen democratie, maar geloven vooral in de kracht
van de samenleving en wantrouwen politiek en bestuur.

DEMOCRATIE *Monitor*

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Introductie	4
Zelfbestuur: Eigen leiders kiezen en vertegenwoordigd worden	5
Gelijke rechten: Rechtsstaat en gelijke behandeling	6
Invloed: Maatschappelijk middenveld, demonstreren en vrije pers	8
Zelfbeschikking: Vrijheid van meningsuiting	10
Goed bestuur: Een democratie die levert	11
Conclusies	12
Aanbevelingen	13
1. Koester de kracht van de samenleving	13
2. Versterk het democratisch gehalte van politiek en bestuur	14
3. Investeer in de toegang tot het recht	15
Bijlage 1: methodologische toelichting	16
Ontwikkeling van de vragenlijst	16
Veldwerk, steekproef en representativiteit	16
Vragenlijst	17
Bijlage 2: volledige onderzoeksresultaten	20
Dankwoord	22
Colofon	23

Samenvatting

Nederlanders hechten groot belang aan een sterke democratie, maar zijn zeer sceptisch over het functioneren van politiek en bestuur en hoe ze de mensen in het land vertegenwoordigen.

Wel is er grote steun voor de manieren waarop burgers zelf invloed kunnen uitoefenen op democratische processen en besluiten: het maatschappelijk middenveld, de vrije pers, en grondrechten zoals het demonstratierecht. Ook de rechterlijke macht krijgt veel steun, maar er zijn wel twijfels over de toegankelijkheid en onafhankelijkheid.

Ook blijkt dat opvattingen over democratie zijn gepolitiseerd. Mensen die zichzelf rechts plaatsen op het politieke spectrum hechten meer aan de wil van de meerderheid, en mensen die zichzelf links plaatsen juist meer aan rechtsstatelijkheid.

Dit blijkt uit een representatieve steekproef onder de Nederlandse bevolking in opdracht van de Stichting Democratie Monitor en uitgevoerd door Ipsos I&O.

In dit licht doet de Stichting Democratie Monitor de volgende aanbevelingen:

1 Koester de kracht van de samenleving:
investeer in de ruimte en middelen voor maatschappelijke organisaties, onafhankelijke journalistiek, en grondrechten zoals het demonstratierecht.

2 Versterk het democratisch gehalte van politiek en bestuur:
Zorg dat wensen uit de samenleving beter worden meegenomen bij besluitvorming, stop met ondemocratische politieke initiatieven, draag rechtsstatelijkheid proactief uit, bescherm de legitimiteit van democratische tegenmacht.

3 Investeer in de toegang tot het recht:
vergroot de toegankelijkheid en betaalbaarheid van de rechtspraak en vergroot de onafhankelijkheid van de rechtspraak ten opzichte van de politiek.

Introductie

Als [Stichting Democratie Monitor](#) willen we de Nederlandse democratie helpen beschermen en versterken door inzichtelijk te maken hoe de democratie ervoor staat. Dat doen we omdat we geloven dat een goed werkende democratie leidt tot de meeste veiligheid, vrijheid en voorspoed voor de mensen in ons land.

Wij zijn een maatschappelijke organisatie en zetten dus altijd het belang van burgers bij een gezonde democratie centraal. Daarom brengen we met dit rapport ook in kaart hoe Nederlanders zelf de democratie ervaren en het functioneren ervan waarderen. Op basis hiervan doen we ook enkele aanbevelingen.

De bevindingen zijn gebaseerd op de resultaten van een representatieve steekproef van Ipsos I&O in opdracht van de Stichting Democratie Monitor. De peiling vond plaats van 24 juni t/m 6 juli 2026 en resulteerde in 1167 volledig ingevulde vragenlijsten. Meer informatie over de methodologie, data-analyse en representativiteit van de bevindingen staat in bijlage 1.

De inzichten presenteren we in dit rapport op basis van de vijf pijlers van de Democratie Monitor: zelfbestuur, gelijke rechten, invloed, zelfbeschikking en goed bestuur. Voor de leesbaarheid hebben we niet alle vragen uit de vragenlijst behandeld. Bijlage 2 bevat een overzicht van de antwoorden op alle vragen van de vragenlijst. De onderliggende dataset is op te vragen via info@democratiemonitor.nl.

De Stichting Democratie Monitor draagt de volledige verantwoordelijkheid voor de inhoud van dit rapport.

Eigen leiders kiezen en vertegenwoordigd worden

De steun voor democratie als bestuursvorm is groot. Gevraagd hoe belangrijk het is om in een democratisch bestuurd land te wonen, geeft acht op de tien mensen een 8 of hoger op een schaal van 0 tot 10 (gemiddeld een 8,6). Ook onderschrijft 83% de stelling dat democratie, ook al is zij niet perfect, de beste manier blijft om een land te besturen.

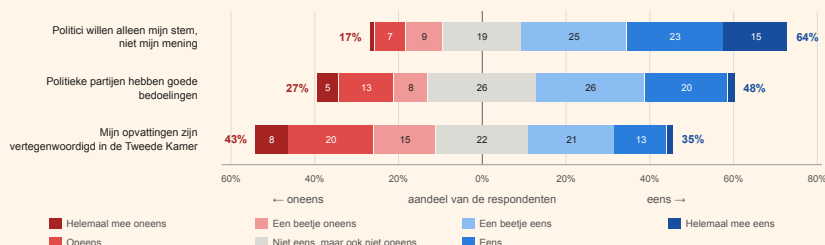
De gemiddelde inschatting van hoe democratisch Nederland op dit moment is, komt echter uit op een 6,2. Tegelijkertijd is acht op de tien mensen het oneens met de stelling dat de democratie in Nederland zo slecht werkt dat die met geweld omvergeworpen mag worden. 8% is het eens met die stelling.

Hoewel Nederlanders dus sterk hechten aan de democratie, maakt men zich ook zorgen of de dagelijkse praktijk die belofte voldoende waarmaakt. Slechts een kwart (27%) zegt de Tweede Kamer te vertrouwen en maar een derde (35%) voelt dat de eigen opvattingen vertegenwoordigd zijn in de Tweede Kamer. De helft van de mensen schrijft politieke partijen goede bedoelingen toe (48%) en iets meer dan zes op de tien Nederlanders (64%) vinden dat politici vooral uit zijn op hun stem en niet op hun mening.

Daarnaast is er twijfel of politici wel de beste politieke keuzes maken. Zes op de tien mensen (59%) is het eens met de stelling dat het land beter bestuurd wordt als belangrijke politieke keuzes niet worden gemaakt door gekozen politici, maar door onafhankelijke deskundigen (tegenover 19% voor succesvolle zakenlieden). Er is dus best wat twijfel onder burgers of de gekozen politiek wel het beste instrument is om het land te besturen.

Kritiek op politiek als volksvertegenwoordiging

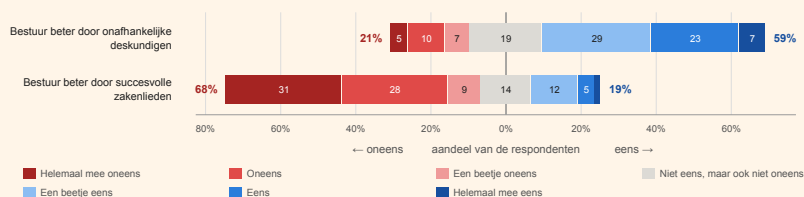
Bijna twee derde (64%) denkt dat politici alleen hun stem willen en niet hun mening. Bijna de helft (48%) schrijft politieke partijen goede bedoelingen toe. Slechts een derde (35%) voelt zich vertegenwoordigd in de Tweede Kamer; 43% voelt zich niet vertegenwoordigd.

Gestapelde balken rond het neutrale midden; de middencategorie ligt half links, half rechts van de nullijn. Getallen in de balken zijn procenten, segmenten onder 4% zijn niet gelabeld. De vetgedrukte cijfers tellen de drie oneens- respectievelijk eens-categorieën op. Gewogen resultaten, n = 1043. Bron: Stichting Democratie Monitor / Ipsos I&O 2026.

Twijfel over de kwaliteit van politieke besluitvorming

Gevraagd of het land beter bestuurd wordt als belangrijke keuzes niet door gekozen politici worden gemaakt, wijst zes op de tien (59%) naar onafhankelijke deskundigen. Zakenlieden vallen af: 68% is het daar oneens mee, een derde zelfs uitgesproken.

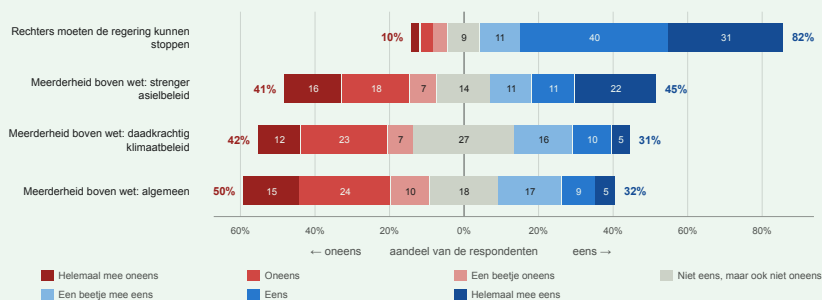
Gestapelde balken rond het neutrale midden; de middencategorie ligt half links, half rechts van de nullijn. Getallen in de balken zijn procenten, segmenten onder 4% zijn niet gelabeld. De vetgedrukte cijfers tellen de drie oneens- respectievelijk eens-categorieën op. Gewogen resultaten, n = 1061. Bron: Stichting Democratie Monitor / Ipsos I&O 2026.

Rechtsstaat en gelijke behandeling

In een democratie horen burgers gelijke rechten en toegang tot het recht te hebben. De rechterlijke controle op de macht, een kernprincipe van de rechtsstaat, wordt breed gedragen: zeven op de tien Nederlanders (69%) zegt rechters te vertrouwen en acht op de tien (82%) vindt dat rechters de regering moeten kunnen stoppen als die iets doet wat zij niet mag.

Controle van de rechtsstaat op meerderheidsbesluiten

Rechterlijke controle op de regering krijgt brede en uitgesproken steun. Deze steun neemt wel af wanneer het aan specifieke thema's wordt gekoppeld, zoals asiel en klimaat.

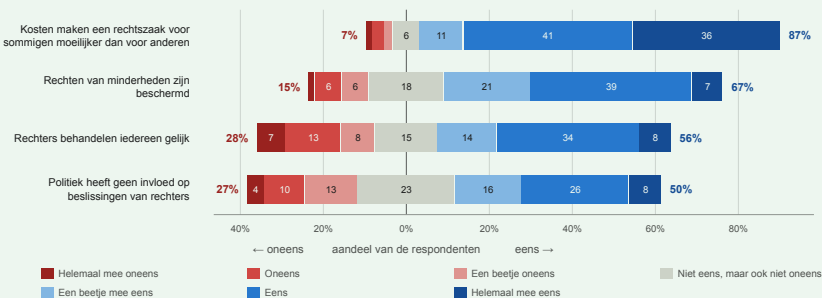
Gestapelde balken rond het neutrale midden; de middencategorie ligt half links, half rechts van de nullijn. Getallen in de balken zijn procenten, segmenten onder 4% zijn niet gelabeld. De vetgedrukte cijfers tellen de drie oneens- respectievelijk eens-categorieën op. De drie meerderheidsvarianten zijn split-ballot: elke respondent kreeg er één. Gewogen resultaten, n = 320 tot 1067 per stelling. Bron: Stichting Democratie Monitor / Ipsos I&O 2026.

Op de toegang tot het recht is men kritisch: negen op de tien (87%) ziet dat de kosten het voor sommigen moeilijker maken om een rechtszaak te beginnen dan voor anderen. Iets meer dan de helft is het eens met de stelling dat rechters iedereen gelijk behandelen (56%) en slechts een kwart (28%) is het daarmee oneens. Daarbij vindt twee derde (67%) dat de rechten van minderheden beschermd zijn en slechts de helft van de mensen vindt dat de politiek geen invloed heeft op rechters.

Een minderheid van de respondenten stelt de wil van de meerderheid boven de wet: een derde (32%) vindt dat als de meeste Nederlanders iets willen, de regering dat moet uitvoeren, ook al zijn er wetten die dat niet toestaan. Een vergelijkbaar beeld ontstaat wanneer specifiek gevraagd wordt naar daadkrachtig klimaatbeleid (31%). Maar dit percentage stijgt flink in het specifieke geval van strenger asielbeleid: dan vindt bijna de helft van de Nederlanders (45%) dat als een meerderheid strenger asielbeleid wil, de regering dat moet uitvoeren, ook al zijn er wetten die dat niet toestaan.

Toegang tot het recht: kosten als drempel, twijfel over gelijkheid

87% ziet dat de kosten het voor sommigen moeilijker maken om een rechtszaak te beginnen. Dat rechters iedereen gelijk behandelen, onderschrijft 56%; 28% is het daar oneens mee. Dat de politiek geen invloed heeft op rechters, vindt maar 50%.

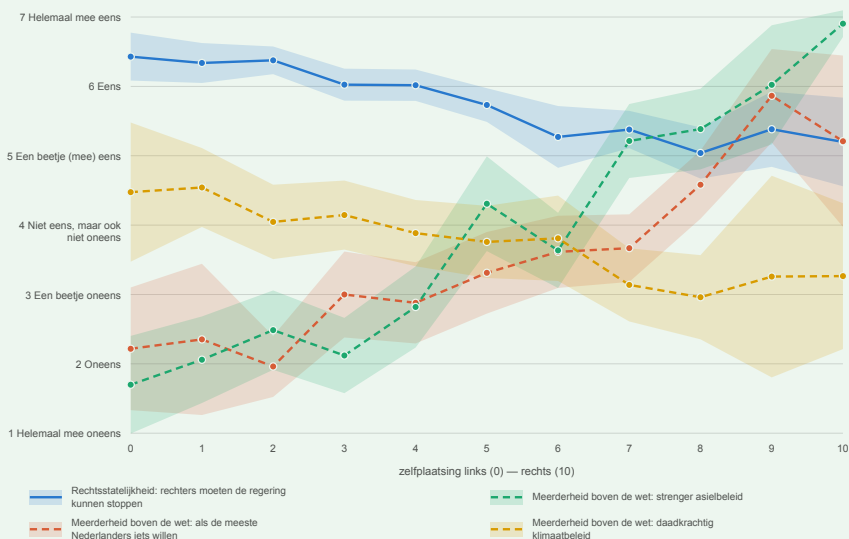
Gestapelde balken rond het neutrale midden; de middencategorie ligt half links, half rechts van de nullijn. Getallen in de balken zijn procenten, segmenten onder 4% zijn niet gelabeld. De vetgedrukte cijfers tellen de drie oneens- respectievelijk eens-categorieën op. Gewogen resultaten, n = 1051. Bron: Stichting Democratie Monitor / Ipsos I&O 2026.

Wanneer we deze stellingen koppelen aan politieke voorkeur van respondenten, blijkt dat hoe rechtser men zichzelf plaatst op het politieke spectrum, hoe meer belang men hecht aan meerderheidsbesluitvorming. Hoe linkser men zichzelf plaatst, hoe meer nadruk men legt op rechtsstatelijkheid. Dat effect is het sterkst voor de stelling *'Als de meeste Nederlanders iets willen dan moet de regering dat uitvoeren, ook al zijn er wetten die dat niet toestaan'* en als we deze toepassen op een 'strenger asielbeleid'.

Bij een daadkrachtig klimaatbeleid is dit effect omgekeerd, maar ook veel zwakker. Mensen die zichzelf links plaatsen op het politieke spectrum zeggen iets vaker dat de regering een daadkrachtig klimaatbeleid moet uitvoeren als de meeste Nederlanders dat willen, ook al zijn er wetten die dat niet toestaan. Hetzelfde geldt voor de stelling dat rechters de regering moeten kunnen stoppen als die iets doet dat niet mag. De wil van de meerderheid boven de wet is dus deels afhankelijk van het onderwerp en dat effect is sterker aanwezig bij mensen die zichzelf rechts op het politieke spectrum plaatsen.

Meerderheidswil versus rechtsstatelijkheid, naar links-rechts zelfplaatsing

Hoe rechtser men zich plaatst, hoe meer men de wil van de meerderheid boven de wet stelt — het sterkst bij asielbeleid. Steun voor rechterlijke controle op de regering loopt naar rechts terug, maar blijft in alle groepen overheersend. Bij klimaatbeleid keert het patroon om.

Lijnen = gewogen gemiddelde per positie; gekleurde band = 95%-betrouwbaarheidsinterval van het gemiddelde. De drie meerderheidsstellingen zijn split-ballot: elke respondent kreeg één variant, waardoor die lijnen op minder waarnemingen rusten en bredere banden hebben, vooral aan de uiteinden van de schaal. Postjes met minder dan vijf respondenten zijn weggelaten. Gewogen resultaten. Bron: Stichting Democratie Monitor / Ipsos i&O 2026.

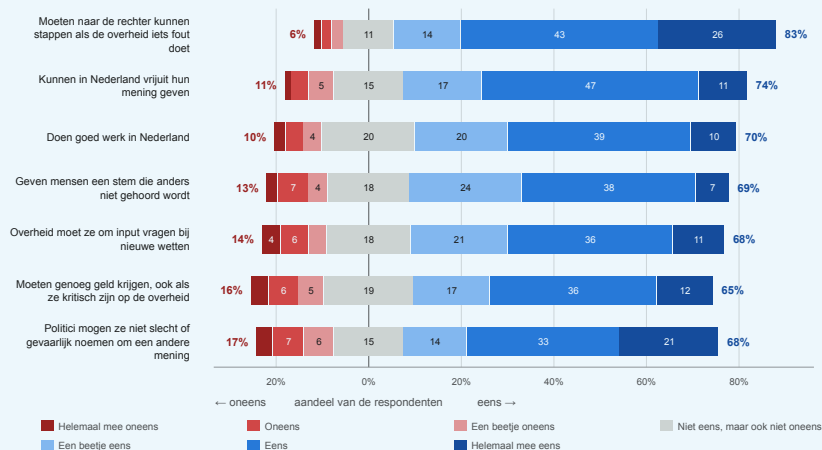
Maatschappelijk middenveld, demonstreren en vrije pers

Burgers oefenen niet alleen via verkiezingen invloed uit, maar ook via maatschappelijke organisaties, het recht om te demonstreren en een vrije pers. Het maatschappelijk middenveld wordt breed gewaardeerd: zeven op de tien Nederlanders (70%) vindt dat deze organisaties goed werk verrichten en dat zij mensen een stem geven die anders niet gehoord wordt (69%). Ook wil een vergelijkbare meerderheid (68%) dat de overheid organisaties laat meedenken bij het opstellen van nieuwe wetten. Driekwart van de Nederlanders (74%) vindt dat deze organisaties vrijuit hun mening kunnen geven.

De bescherming van de ruimte voor maatschappelijke organisaties, de *civic space*, kan op brede steun rekenen. Meer dan acht op de tien mensen (83%) vindt dat maatschappelijke organisaties de staat moeten kunnen aanklagen. Ongeveer twee derde van de Nederlanders vindt dat kritische organisaties toch geld van de overheid moeten kunnen krijgen (65%) en dat politici maatschappelijke organisaties niet “slecht of gevaarlijk” mogen noemen alleen omdat ze een andere mening hebben (68%).

Maatschappelijke organisaties: brede steun, ook voor hun kritische rol

Op alle zeven stellingen is een ruime meerderheid het eens. Het sterkst is de steun voor de gang naar de rechter. Financiering van kritische organisaties en het verbod op verdachtmaking door politici krijgen de meeste tegenstand, maar ook daar blijft die beperkt.

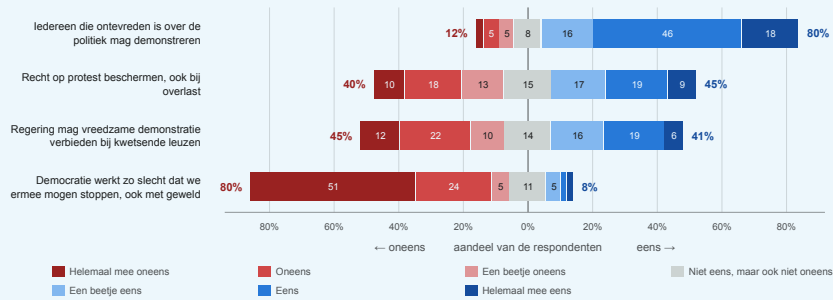
Gestapelde balken rond het neutrale midden; de middencategorie ligt half links, half rechts van de nullijn. Getallen in de balken zijn procenten, segmenten onder 4% zijn niet gelabeld. De vetgedrukte cijfers tellen de drie oneens- respectievelijk eens-categorieën op. Gewogen resultaten, n = 1046 tot 1060 per stelling. Bron: Stichting Democratie Monitor / Ipsos I&O 2026.

Bij het demonstratierecht is het beeld genuanceerder dan op het eerste gezicht lijkt. In algemene zin is de steun groot, want 80% vindt dat iedereen die ontevreden is over de politiek mag demonstreren. Die steun is echter deels voorwaardelijk. Wanneer demonstranten voor overlast zorgen, wil minder dan de helft (45%) dit grondrecht beschermen. En een forse minderheid van vier op de tien mensen (41%) vindt dat de regering een vreedzame demonstratie mag verbieden als de leuzen veel mensen kwetsen.

Demonstratierecht: brede steun, maar voorwaardelijk

80% vindt dat iedereen die ontevreden is over de politiek mag demonstreren. Bij overlast wil nog 45% het recht op protest beschermen, en 41% vindt dat de regering een vreedzame demonstratie mag verbieden als de leuzen veel mensen kwetsen. Democratie met geweld stoppen wijst 80% af.

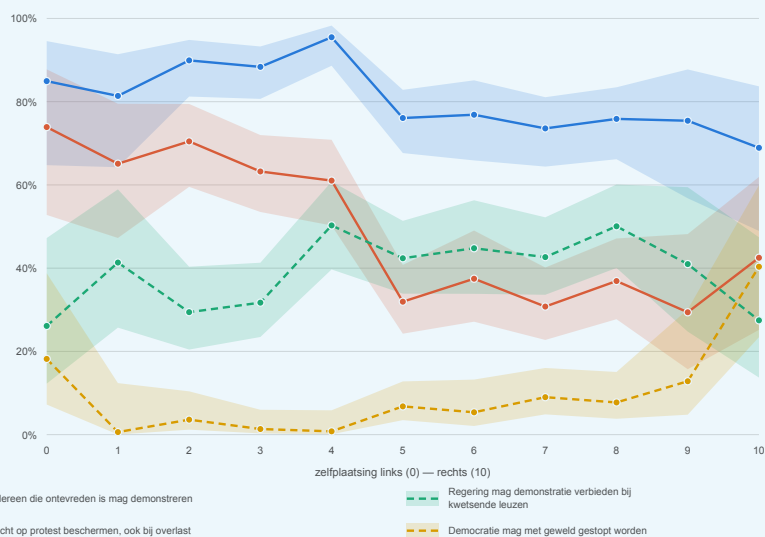

Gestapelde balken rond het neutrale midden; de middencategorie ligt half links, half rechts van de nullijn. Getallen in de balken zijn procenten, segmenten onder 4% zijn niet gelabeld. De vetgedrukte cijfers tellen de drie oneens- respectievelijk eens-categorieën op. Let op: bij de laatste twee stellingen peilt instemming met het demonstratierecht c.q. de democratie in; bij de eerste twee versterkt instemming die. Gewogen resultaten, n = 1055. Bron: Stichting Democratie Monitor / Ipsos I&O 2026.

Ook hier laten de cijfers een beperkt links-rechts verschil zien: de steun voor demonstraties die tot overlast leiden is lager bij mensen die zichzelf rechts op het politieke spectrum plaatsen. Dit effect is veel zwakker of diffuser voor de andere stellingen met betrekking tot het demonstratierecht. Zo zien we bij de extreme stelling dat de democratie zo slecht werkt dat het zelfs met geweld omver mag worden geworpen dat de steun iets toeneemt bij mensen die zichzelf uiterst rechts of uiterst links plaatsen.

Demonstratierecht naar links-rechts zelfplaatsing

Dat iedereen mag demonstreren wordt over de hele schaal breed onderschreven. Het verschil zit in de randvoorwaarden: naar rechts daalt de steun voor protest dat overlast geeft en groeit de wens om kwetsende demonstraties te kunnen verbieden. Steun voor geweld tegen de democratie blijft vrijwel overal laag, behalve op de uiterste rechterpositie.

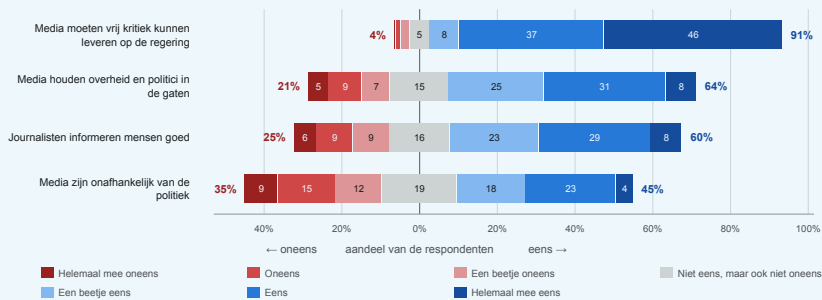

*(Enigszins) eens" tellt de antwoorden "een beetje eens", "eens" en "helemaal mee eens" samen. Lijnen = gewogen aandeel eens per positie; gekleurde band = 95%-betrouwbaarheidsinterval (Wilson, op basis van de effectieve n). Doorgetrokken lijnen versterken het demonstratierecht, onderbroken lijnen perken het in. Posities met minder dan vijf respondenten zijn weggelaten. Gewogen resultaten. Bron: Stichting Democratie Monitor / Ipsos I&O 2026.

De vrije pers, ten slotte, wordt principiële belangrijk gevonden: 91% vindt dat de media vrij moeten zijn om kritiek te leveren op de regering, het hoogste percentage 'eens' van alle vragen. Bijna twee derde (64%) ziet dat de media de overheid en politici in de gaten houden en zes op de tien mensen (60%) vindt dat journalisten mensen goed informeren. Toch ervaart minder dan de helft van de mensen (45%) de media als onafhankelijk van de politiek. Ook hier is een kloof tussen het belang dat burgers aan de vrije pers hechten en de uitwerking ervan die zij in de praktijk ervaren.

Vrije pers: belang groot, onafhankelijkheid beperkt ervaren

Dat de media vrij kritiek moeten kunnen leveren op de regering is vrijwel onomstreden: 91% eens, waarvan bijna de helft uitgesproken. Of de media werkelijk los van de politiek staan, verdeelt het land: 45% eens, 35% oneens, de rest neutraal.

Gestapelde balken rond het neutrale midden; de middencategorie ligt half links, half rechts van de nullijn. Getallen in de balken zijn procenten, segmenten onder 4% zijn niet gelabeld. De vetgedrukte cijfers tellen de drie oneens- respectievelijk eens-categorieën op. Gewogen resultaten, n = 1064. Bron: Stichting Democratie Monitor / Ipsos I&O 2026.

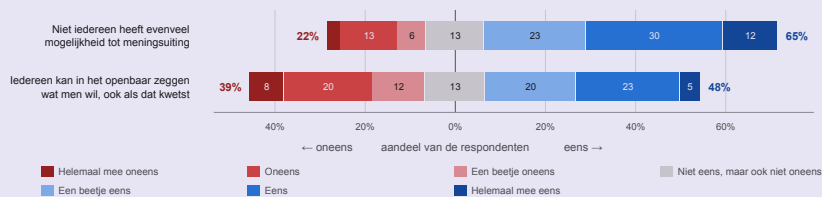
ZELFBESCHIKKING

Vrijheid van meningsuiting

Vrijheid is de waarde die mensen het vaakst met democratie verbinden. Juist hier botsen normen en ervaring. Slechts de helft van de mensen (48%) vindt dat in Nederland iedereen in het openbaar kan zeggen wat men wil, ook als dat anderen kwetst. Twee derde (65%) vindt dat niet iedereen evenveel mogelijkheid heeft om zijn of haar mening te laten horen. De vrijheid van meningsuiting wordt met andere woorden als ongelijk verdeeld ervaren.

Vrijheid van meningsuiting: ongelijk ervaren

Twee op de drie (65%) vinden dat niet iedereen evenveel mogelijkheid heeft om zijn of haar mening te laten horen. Dat iedereen in het openbaar kan zeggen wat men wil, ook als dat kwetst, splitst de respondenten in vrijwel gelijke kampen (48% eens, 39% oneens).

Gestapelde balken rond het neutrale midden; de middencategorie ligt half links, half rechts van de nullijn. Getallen in de balken zijn procenten, segmenten onder 4% zijn niet gelabeld. De vetgedrukte cijfers tellen de drie oneens- respectievelijk eens-categorieën op. Gewogen resultaten, n = 1066. Bron: Stichting Democratie Monitor / Ipsos I&O 2026.

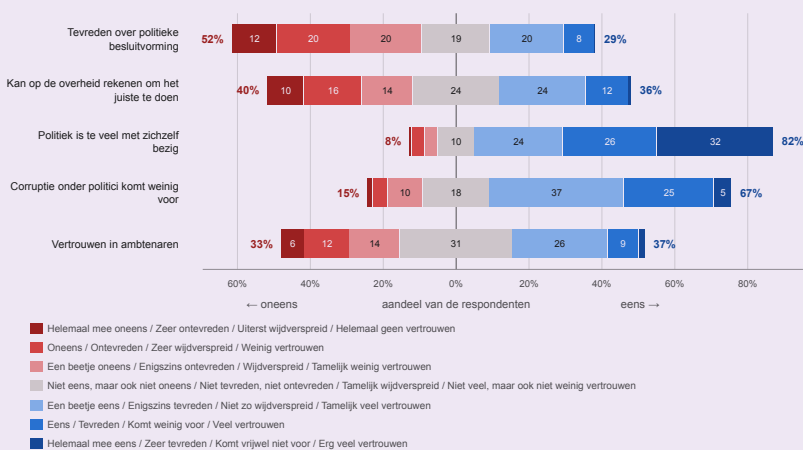
Een democratie die levert

Nederlanders zijn het meest kritisch op het functioneren van politiek en bestuur. Minder dan drie op de tien Nederlanders (29%) is tevreden met de manier waarop in de Nederlandse politiek besluiten worden genomen, en slechts ruim een derde (36%) vindt dat men op de overheid kan rekenen om meestal het juiste te doen. Maar liefst ruim acht op de tien mensen (82%) vindt daarentegen dat de politiek te veel met zichzelf bezig is in plaats van met het oplossen van problemen van mensen in het land.

Positief is dat corruptie onder politici niet als een groot probleem wordt gezien. Slechts een kleine minderheid van 15% vindt corruptie wijdverspreid. Ruim een derde van de mensen heeft (tamelijk) veel vertrouwen in ambtenaren (37%) en een derde (33%) (tamelijk) weinig.

Goed bestuur: lage tevredenheid, weinig vertrouwen, maar corruptie geen groot probleem

Slechts 29% is tevreden over de politieke besluitvorming en 36% vindt dat men op de overheid kan rekenen; 82% vindt de politiek te veel met zichzelf bezig. Corruptie ziet maar 15% als wijdverspreid, en in ambtenaren heeft 37% (tamelijk) veel vertrouwen.

Gestapelde balken rond het neutrale midden; de middencategorie ligt half links, half rechts van de nullijn. Getallen in de balken zijn procenten, segmenten onder 4% zijn niet gelabeld. De vetgedrukte cijfers tellen de drie oneens- respectievelijk eens-categorieën op.
 Legenda: eens/oneens-schaal / tevredenschaal / corruptieschaal / vertrouwenschaal.
 Gewogen resultaten, n = 1038 tot 1050 per stelling. Bron: Stichting Democratie Monitor / Ipsos I&O 2026.

Conclusies

Nederlanders hechten sterk aan de democratie, maar zijn kritisch over de uitvoering en het functioneren van politiek en bestuur: de tevredenheid en het vertrouwen zijn laag, veel mensen voelen zich onvoldoende vertegenwoordigd, en er is onvrede over het functioneren van de politiek en de overheid.

De rechtsstaat en het maatschappelijk middenveld genieten daarentegen brede steun. Rechterlijke controle, de mogelijkheid de staat aan te klagen en de ruimte voor kritische maatschappelijke organisaties worden door een ruime meerderheid onderschreven. De vrijheid van meningsuiting wordt als ongelijk verdeeld ervaren, en de vrije pers wordt belangrijk gevonden maar niet door iedereen als onafhankelijk ervaren.

De rechtsstatelijke *checks & balances* en steun voor het demonstratierecht zijn wel deels gepolitiseerd, waarbij politieke voorkeur van invloed is op de steun ervoor. Mensen die zichzelf rechts plaatsen op het politieke spectrum hechten meer aan de wil van de meerderheid, en mensen die zichzelf links plaatsen juist meer aan rechtsstatelijkheid.

Kortom: het draagvlak voor de democratie als geheel is er, maar het vertrouwen in de dagelijkse werking ervan staat onder druk. Ook verschilt de manier waarop burgers naar de democratie kijken op sommige vlakken tussen mensen die zichzelf links en rechts op het politieke spectrum plaatsen.

Deze signalen bieden concrete aanknopingspunten om juist die onderdelen te versterken waar Nederlanders het meest kritisch zijn. Het is van belang om ook de onderdelen waar burgers veel waarde aan hechten – waaronder het maatschappelijk middenveld, de rechterlijke macht, het demonstratierecht, en de vrije pers – te koesteren en te beschermen.

Tot slot laat het rapport zien dat het belangrijk is om beter naar burgers te luisteren en de kanalen open te houden die burgers in staat stellen invloed uit te oefenen op democratische processen. Dit vergt continue monitoring van de democratie om te begrijpen waar de democratie sterk staat en waar versterking nodig is.

Aanbevelingen

Nu de vertegenwoordigende democratie onder druk staat, wordt de kracht van de samenleving binnen onze democratie belangrijker, net als de bescherming van onze (grond)rechten als burgers. Maar dat neemt niet weg dat er ook werk aan de winkel is voor politiek en bestuur om de harten van de Nederlanders weer voor zich te winnen.

In dit licht doet de Stichting Democratie Monitor onderstaande aanbevelingen. Deze zijn mede gebaseerd op onze eerdere rapporten ter input aan de [kabinetsformatie](#), over het [coalitieakkoord](#), ter voorbereiding op een [rondetafelgesprek](#) in de Tweede Kamer, en over [autocratische acties](#) in Nederland.

1. Koester de kracht van de samenleving

Burgers hechten grote waarde aan de mogelijkheid om vanuit de samenleving democratische processen en besluiten te kunnen beïnvloeden en controleren. Dit staat in schril contrast met initiatieven van politici en bestuurders om deze ruimte juist in te perken. Soms uit naam van 'het volk'. Denk aan de voorgestelde inperking van het demonstratierecht door het minderheidskabinet en voorstellen om de ruimte en financiering voor kritische maatschappelijke organisaties te verminderen.

Uit dit onderzoek blijkt echter dat de meerderheid van de Nederlanders juist meer in plaats van minder ruimte wil voor de samenleving binnen onze democratie. Daarom zouden politiek en bestuur er goed aan doen de kracht van de samenleving te koesteren en te stimuleren in plaats van deze in te dammen.

Concreet doen we de volgende aanbevelingen:

- 1** Zet een democratiefonds op om de capaciteit van maatschappelijke organisaties en burgerinitiatieven te vergroten, ook op regionaal en nationaal niveau.
- 2** Richt een beleidstafel 'Democratie en Samenleving' op waar overheid en maatschappelijk middenveld periodiek samenkomen.
- 3** Draai de bezuinigingen op de publieke omroep volledig terug (nu gebeurt dit maar deels).
- 4** Trek de voorgestelde inperking van het demonstratierecht in en bescherm het recht van maatschappelijke organisaties om de staat aan te klagen.

2. Versterk het democratisch gehalte van politiek en bestuur

Politiek en bestuur moeten ook zelf aan de bak om het vertrouwen te herstellen en hun democratische belofte weer waar te maken. Daarbij is het niet alleen belangrijk dat zij de wensen en opvattingen van burgers serieus nemen, maar ook dat zij de principes waarop onze democratie gestoeld is duidelijk uitdragen. Ook - of misschien wel juist - als het om politiek gevoelige of complexe kwesties gaat.

Populistische proefballonnetjes, onuitvoerbare politieke compromissen, en opportunistische omgang met de feiten leiden misschien soms tot politiek gewin op de korte termijn, maar ondermijnen vooral het geloof in democratische politiek en bestuur. Daarbij spinnen extremistische bewegingen garen en verliezen uiteindelijk alle partijen die staan voor de democratie.

Concreet doen we de volgende aanbevelingen:

- 1** Politici en bestuurders moeten de principes van de democratische rechtsstaat proactief uitdragen, democratie ondermijnende gebeurtenissen expliciet benoemen, en staan voor democratische principes, ook als lastige besluiten moeten worden genomen.
- 2** Spreek binnen en tussen politieke partijen af geen evident ondemocratische voorstellen te doen en deze gezamenlijk te weren uit verkiezingsprogramma's.
- 3** Vermijd politiserende en delegitimerende uitspraken over rechters, pers en maatschappelijke organisaties, omdat dit het gezag ondermijnt van juist de instituties die de macht controleren.
- 4** Stimuleer de mogelijkheden voor het openbaar bestuur om burgers directer te betrekken bij hun besluiten, waaronder via burgerberaden en andere burgerinitiatieven.

3. Investeer in de toegang tot het recht

De toegang tot het recht is cruciaal voor het geloof in en functioneren van de democratie. Goed functionerende rechtspraak beschermt burgers tegen machtsmisbruik en corruptie. Dat is hard nodig want in een democratie krijgt de staat veel macht. Daar staat tegenover dat de rechterlijke macht de staat kan controleren en kan indammen om machtsmisbruik door politici, bestuurders en overheidsfunctionarissen te bestrijden.

Daarnaast is goede toegang tot het recht ook een waarborg voor de grondrechten die wij allemaal delen in Nederland. Denk aan het recht op gelijke behandeling, om te zijn wie jij zelf wil zijn, en om je uit te spreken als je het ergens niet mee eens bent. Daarvoor is niet alleen een toegankelijke, maar ook een onafhankelijke rechtspraak essentieel. Dit onderzoek laat zien dat Nederlanders over beide aspecten twijfels hebben.

Concreet doen we de volgende aanbevelingen:

- 1 Verlaag de griffierechten en investeer breed in de beschikbaarheid van gesubsidieerde rechtsbijstand, waaronder sociale advocatuur en eerste-lijns rechtsbijstand.
- 2 Geef de rechterlijke macht een eigen begroting en veranker de Raad voor de Rechtspraak in de Grondwet als Hoog College van Staat.
- 3 Haal de mogelijkheid weg voor politieke invloed op de benoeming van rechters en vervolgingsbeslissingen van het OM.

Bijlage 1:

methodologische toelichting

Ontwikkeling van de vragenlijst

De vragenlijst werd ontwikkeld door de Stichting Democratie Monitor met input van Ipsos I&O, onze wetenschappelijke adviesraad, en interviews met experts bij Amnesty International, het Centraal Bureau voor de Statistiek, Sociaal en Cultureel Planbureau en het Helsinki Committee. Na een thematische inventarisatie zijn bestaande vragenlijsten geanalyseerd, wat resulteerde in een bestand met meer dan 300 vragen. Deze vragen werden verder geselecteerd om herhalingen te voorkomen en thematisch een volledige vragenlijst te hebben. Ook zijn enkele vragen zelf ontwikkeld om hiaten te vullen, zoals het deel over het maatschappelijk middenveld. De vragenlijst werd in Qualtrics geprogrammeerd en na dataverzameling werden de bekende demografische gegevens en stemgedrag bij de laatste Tweede Kamerverkiezing toegevoegd. Dit proces resulteerde in de definitieve vragenlijst (zie onder), die vervolgens door Ipsos I&O is verspreid. De items “Ik heb het gevoel dat ik word belemmerd in het bereiken van de plaats in de samenleving die ik verdien.” en “Ik heb het gevoel dat de plek die ik eigenlijk verdien in de samenleving mij wordt afgepakt.” hadden verkeerde antwoordopties, wat in de beginfase van het veldwerk werd aangepast en waardoor het aantal respondenten op deze vragen lager uitvalt.

Veldwerk, steekproef en representativiteit

In opdracht van de Stichting Democratie Monitor voerde Ipsos I&O de dataverzameling uit. Dit bestond uit een enquête onder het algemene Nederlandse publiek. De vragenlijst is uitgezet in het I&O Research Panel, middels een representatieve steekproef wat betreft leeftijd, geslacht, opleidingsniveau en regio. De vragenlijst kon worden ingevuld van 24 juni t/m 6 juli 2026. In totaal leidde dit tot 1167 volledig ingevulde vragenlijsten (82,9% volledige respons, totaal n = 1408). De onderzoeksresultaten zijn vervolgens gewogen op geslacht, leeftijd, regio en opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen 2025. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken.

Het werven van panelleden voor het I&O Research Panel gebeurt via aselechte steekproeven. Zelfaanmelding van panelleden is uitgesloten. Hiermee wordt de aanwezigheid van beroepsrespondenten tegengegaan, die zichzelf bij meerdere panels als lid aanmelden. De werving vindt plaats op eigen initiatief, via omvangrijke, aselechte adressensteekproeven uit de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG). Het I&O Research Panel telt op dit moment ongeveer 40.000 panelleden in de leeftijd van 16 jaar of ouder. Om ook aan de voorkant van de verspreiding van de vragenlijst naar representativiteit te filteren werden respondenten geselecteerd naar nog ontbrekende demografische eigenschappen. Daarnaast kunnen met toestemming van de ouder of verzorger ook kinderen jonger dan 16 jaar voor deelname aan onderzoek worden benaderd. Omdat in dit onderzoek stemkeuze mee is gewogen omvat de steekproef deelnemers vanaf het 18de levensjaar.

Vragenlijst

Onderstaand zijn de vragen inclusief antwoordmogelijkheden terug te vinden. Hiervoor werd de respondent geïnformeerd over de doelen van dit onderzoek, vrijwilligheid van deelname, hoe gegevens verwerkt en opgeslagen zullen worden, en naar toestemming gevraagd. De vragen werden gerandomiseerd zodat een selectie effect voorkomen werd. Ook werden de vragen in zo klein mogelijke blokken gestructureerd om de leesbaarheid en survey-flow te optimaliseren. De open vragen 3 en 4 werden gerandomiseerd waardoor de ene helft naar de betekenis van 'democratie' en de andere helft naar de betekenis van 'liberale democratie' gevraagd werd. De drie stellingen over de wil van de meerderheid bij vraag 12 werden gerandomiseerd en elke respondent heeft dus een van de drie stellingen kunnen beantwoorden.

- 1. In de politiek wordt soms gesproken over links en rechts. Waar zou u zichzelf plaatsen op een schaal van 0 (links) tot 10 (rechts)?**

Schaal 0 (Links) – 10 (Rechts)

- 2. Waar zou u zichzelf plaatsen op een schaal van 0 (zeer progressief) tot 10 (zeer conservatief)?**

Schaal 0 (Zeer progressief) – 10 (Zeer conservatief)

- 3. Wat betekent liberale democratie voor u? Schrijf 25 tot 50 woorden.**

Open antwoord (tekstveld)

- 4. Wat betekent democratie voor u? Schrijf 25 tot 50 woorden.**

Open antwoord (tekstveld)

- 5. Hoe belangrijk is het voor u om te wonen in een land dat democratisch bestuurd wordt?**

Schaal 0 (Helemaal niet belangrijk) – 10 (Uiterst belangrijk)

- 6. Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven hoe democratisch Nederland momenteel is volgens u? Daarbij betekent 0 "helemaal niet democratisch" en 10 betekent "volledig democratisch".**

Schaal 0 (Helemaal niet democratisch) – 10 (Volledig democratisch)

- 7. Hoe tevreden bent u over het algemeen over de manier waarop in de Nederlandse politiek besluiten worden genomen?**

Zeer ontevreden | Ontevreden | Enigszins ontevreden | Niet tevreden, niet ontevreden | Enigszins tevreden | Tevreden | Zeer tevreden

- 8. Hoe wijdverspreid is volgens u corruptie onder Nederlandse politici?**

Komt vrijwel niet voor | Komt weinig voor | Niet zo wijdverspreid | Tamelijk wijdverspreid | Wijdverspreid | Zeer wijdverspreid | Uiterst wijdverspreid

- 9. Geeft u aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.**

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

De overheid handelt oneerlijk tegenover mensen zoals ik.

Mijn opvattingen zijn goed vertegenwoordigd in de Tweede Kamer.

Ik kan op de overheid rekenen om meestal het juiste te doen.

Politieke partijen hebben meestal goede bedoelingen.

Politici zijn alleen maar geïnteresseerd in mijn stem en niet in mijn mening.

Ook al is een democratie niet perfect, het blijft de beste manier om een land te besturen.

De politiek is te veel met zichzelf bezig, in plaats van met het oplossen van problemen van de mensen in het land.

- 10. Het land wordt beter bestuurd als belangrijke politieke keuzes niet worden gemaakt door gekozen politici, maar door...**

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

Succesvolle zakenlieden

Onafhankelijke deskundigen

11. In hoeverre bent u het eens met onderstaande stellingen:

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

Rechters behandelen iedereen gelijk in Nederland.

Ik denk dat het voor sommige mensen vanwege de kosten moeilijker is om een rechtszaak te beginnen dan voor anderen.

De politiek heeft geen invloed op de beslissingen van rechters.

In Nederland zijn de rechten van minderheden beschermd.

12. Geef u aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

Rechters moeten de regering kunnen stoppen als de regering dingen doet die zij niet mag doen.

Als de meeste Nederlanders iets willen dan moet de regering dat uitvoeren, ook al zijn er wetten die dat niet toestaan.

Als de meeste Nederlanders een strenger asielbeleid willen dan moet de regering dat uitvoeren, ook al zijn er wetten die dat niet toestaan.

Als de meeste Nederlanders daadkrachtig klimaatbeleid willen dan moet de regering dat uitvoeren, ook al zijn er wetten die dat niet toestaan.

13. Kunt u aangeven in welke mate u het eens of oneens bent met deze uitspraak?

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

In Nederland kan iedereen in het openbaar zeggen wat men wil, ook als dat anderen kwetst.

Niet iedereen in Nederland heeft evenveel de mogelijkheid om zijn/haar mening te laten horen.

14. Kunt u aangeven in welke mate u het eens of oneens bent met deze uitspraken over journalisten en de media in Nederland?

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

Het is belangrijk dat de media vrij zijn om kritiek te hebben op de regering.

De media houden de overheid en politici goed in de gaten en maken misstanden bekend.

De media in Nederland zijn onafhankelijk van de politiek.

Journalisten zorgen ervoor dat mensen goed geïnformeerd zijn over wat er speelt in de politiek en de samenleving.

15. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

In Nederland kunnen maatschappelijke organisaties vrijuit hun mening geven.

Maatschappelijke organisaties geven mensen een stem die anders niet gehoord wordt.

Maatschappelijke organisaties doen goed werk in Nederland.

De overheid moet maatschappelijke organisaties vragen om mee te denken als de overheid nieuwe wetten maakt.

16. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

Maatschappelijke organisaties moeten genoeg geld krijgen voor hun werk, ook als ze kritisch zijn op de overheid.

Politici mogen maatschappelijke organisaties niet slecht of gevaarlijk noemen omdat zij een andere mening hebben.

Maatschappelijke organisaties moeten naar de rechter kunnen stappen als zij vinden dat de overheid iets fout doet.

17. De volgende vraag gaat over uw vertrouwen in een aantal instellingen. Wilt u voor deze instellingen aangeven hoeveel vertrouwen u daar in heeft?

Antwoordschaal: Helemaal geen vertrouwen – Weinig vertrouwen – Tamelijk weinig vertrouwen – Niet veel, maar ook niet weinig vertrouwen – Tamelijk veel vertrouwen – Veel vertrouwen – Erg veel vertrouwen

Maatschappelijke organisaties | Ambtenaren | De Gemeenteraad | De politiek | Rechter | De Tweede Kamer | De regering | De pers

18. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

We moeten de mogelijkheid dat iedereen mag stemmen heroverwegen, omdat veel kiezers slecht geïnformeerd en snel misleid zijn.

De regering mag media verbieden als ze te veel kritiek hebben.

De regering mag de wet omzeilen om grote maatschappelijke en politieke problemen op te lossen.

De regering mag beslissingen van de rechter negeren als die beslissingen niet neutraal lijken.

Dit land is beter af met maar één politieke partij.

Regeringen mogen de regels voor verkiezingen in hun voordeel aanpassen als de tegenpartij dat vroeger ook heeft gedaan.

Als de Tweede Kamer het werk van de regering tegenwerkt, moet de regering de Tweede Kamer negeren.

19. In hoeverre bent u het eens of oneens met deze stellingen?

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

In Nederland kan iedereen demonstreren die ontevreden is over de politiek.

We moeten het recht om te protesteren beschermen, ook als de demonstranten voor overlast zorgen.

De regering mag een vreedzame demonstratie verbieden als de leuzen van de demonstranten veel mensen kwetsen.

De democratie in Nederland werkt zo slecht dat we er helemaal mee mogen stoppen, ook als dit alleen kan met geweld.

20. Geef u aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

Ik begrijp de belangrijkste politieke onderwerpen die spelen in ons land.

Ik ben goed in staat om een actieve rol te spelen in de politiek.

21. Geef alstublieft aan in hoeverre u het met deze stellingen eens bent.

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

Politici geven om wat mensen denken.

Gewone mensen kunnen in Nederland echt invloed hebben op de politiek.

22. Nu volgen enkele uitspraken. Bent u het daarmee eens of oneens?

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

Politici bekommeren zich niet om de mening van mensen zoals ik.

Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op de politiek.

23. Geef u aan in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

Antwoordschaal: Helemaal mee oneens – Oneens – Een beetje oneens – Niet eens, maar ook niet oneens – Een beetje eens – Eens – Helemaal mee eens

Ik heb het gevoel dat ik word belemmerd in het bereiken van de plaats in de samenleving die ik verdien.

Ik heb het gevoel dat de plek die ik eigenlijk verdien in de samenleving mij wordt afgepakt.

24. Hoe warm of koel bent u tegenover...

Schaal 0 (zeer koel/negatief) – 100 (zeer warm/positief)

DENK kiezers | D66 kiezers | PVV kiezers | CDA kiezers | JA21 kiezers | VVD kiezers | PRO kiezers | het volk | rechtse mensen | mensen in de stad | linkse mensen | mensen op het platteland | de politieke elite

Bijlage 2: volledige onderzoeksresultaten

Hieronder staan de resultaten per vraag in de vragenlijst beschreven. Om toegang te krijgen tot de volledige dataset kunt u contact opnemen via info@democratie-monitor.nl.

1. In de politiek wordt soms gesproken over links en rechts. Waar zou u zichzelf plaatsen op een schaal van 0 (links) tot 10 (rechts)?

2. Waar zou u zichzelf plaatsen op een schaal van 0 (zeer progressief) tot 10 (zeer conservatief)?

5. Hoe belangrijk is het voor u om te wonen in een land dat democratisch bestuurd wordt?

6. Hoe democratisch is Nederland momenteel volgens u?

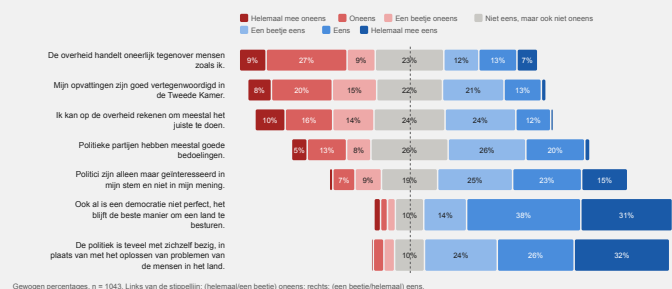
7. Hoe tevreden bent u over het algemeen over de manier waarop in de Nederlandse politiek besluiten worden genomen?

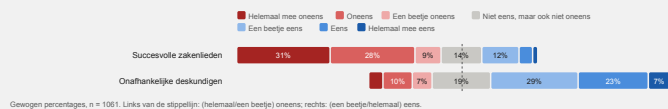
8. Hoe wijdverspreid is volgens u corruptie onder Nederlandse politici?

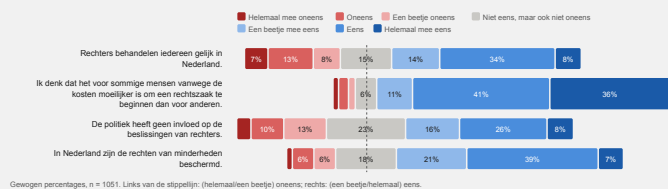
9. Geef u aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

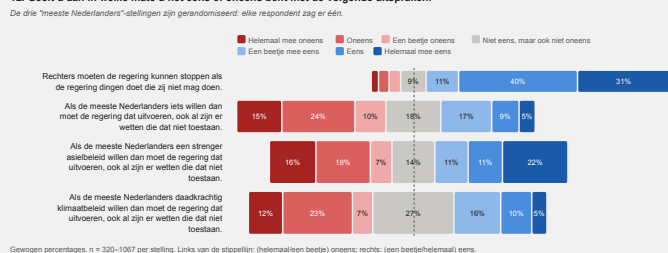
10. Het land wordt beter bestuurd als belangrijke politieke keuzes niet worden gemaakt door gekozen politici, maar door...

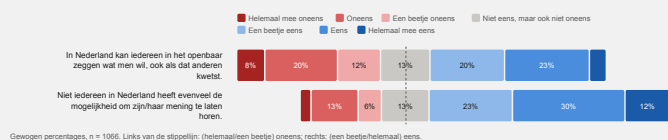
11. In hoeverre bent u het eens met onderstaande stellingen:

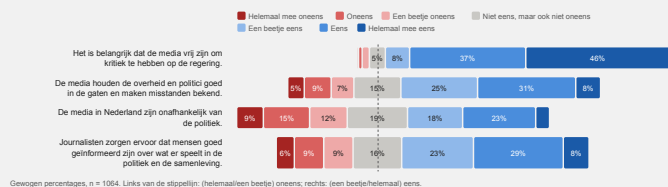
12. Geef u aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

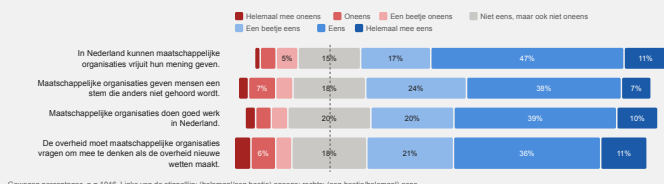
13. Kunt u aangeven in welke mate u het eens of oneens bent met deze uitspraak?

14. Kunt u aangeven in welke mate u het eens of oneens bent met deze uitspraken over journalisten en de media in Nederland?

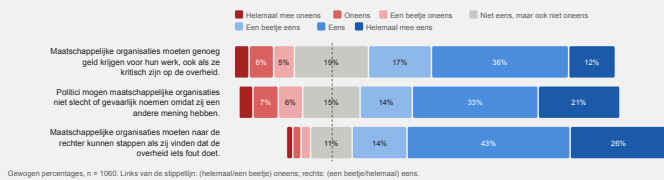

15. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken (maatschappelijke organisaties).

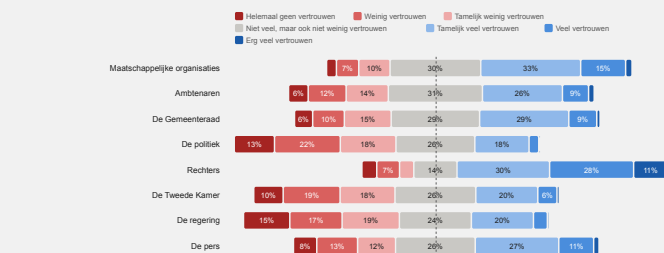
Gewogen percentages, n = 1046. Links van de stippelijn: (helemaal/een beetje) oneens; rechts: (een beetje/helemaal) eens.

16. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken (maatschappelijke organisaties).

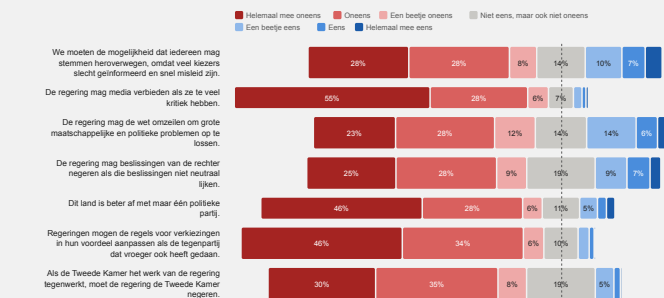
Gewogen percentages, n = 1060. Links van de stippelijn: (helemaal/een beetje) oneens; rechts: (een beetje/helemaal) eens.

17. Hoeveel vertrouwen heeft u in de volgende instellingen?

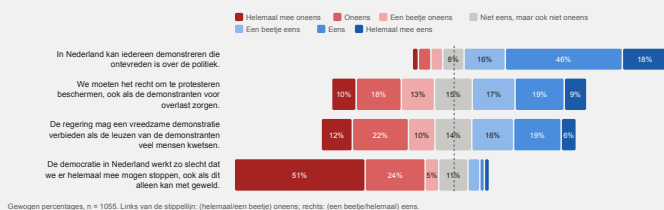
Gewogen percentages, n = 1038. Links van de stippelijn: weinig vertrouwen; rechts: veel vertrouwen.

18. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

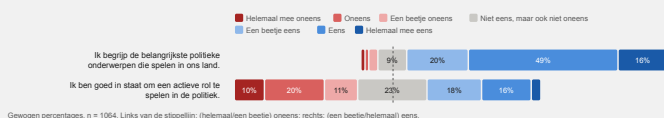
Gewogen percentages, n = 1059. Links van de stippelijn: (helemaal/een beetje) oneens; rechts: (een beetje/helemaal) eens.

19. In hoeverre bent u het eens of oneens met deze stellingen?

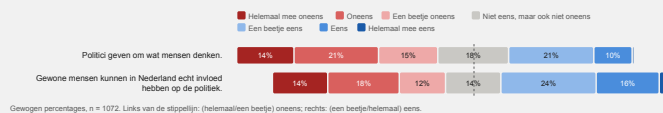
Gewogen percentages, n = 1055. Links van de stippelijn: (helemaal/een beetje) oneens; rechts: (een beetje/helemaal) eens.

20. Geeft u aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

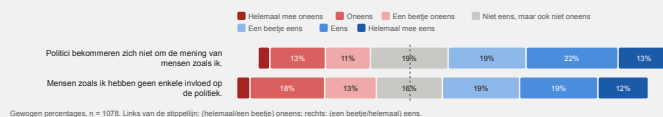
Gewogen percentages, n = 1064. Links van de stippelijn: (helemaal/een beetje) oneens; rechts: (een beetje/helemaal) eens.

21. Geef alstublieft aan in hoeverre u het met deze stellingen eens bent.

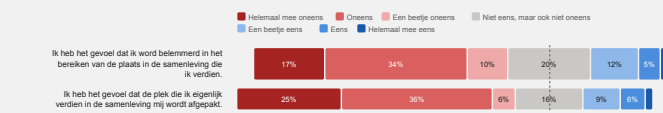
Gewogen percentages, n = 1072. Links van de stippelijn: (helemaal/een beetje) oneens; rechts: (een beetje/helemaal) eens.

22. Nu volgen enkele uitspraken. Bent u het daarmee eens of oneens?

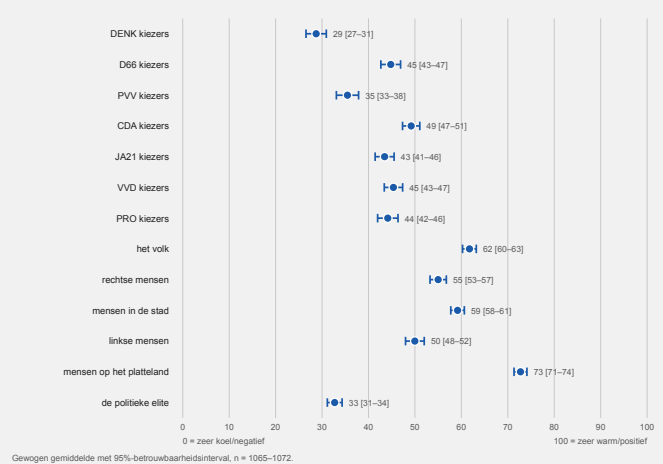
Gewogen percentages, n = 1078. Links van de stippelijn: (helemaal/een beetje) oneens; rechts: (een beetje/helemaal) eens.

23. Geeft u aan in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende uitspraken.

Gewogen percentages, n = 571. Links van de stippelijn: (helemaal/een beetje) oneens; rechts: (een beetje/helemaal) eens.

24. Hoe warm of koel bent u tegenover...

Gewogen gemiddelde met 95%-betrouwbaarheidsinterval, n = 1065-1072.

Dankwoord

Onze dank gaat uit naar iedereen die heeft bijgedragen aan dit project. In het bijzonder het team bij Ipsos I&O (o.a. Peter Kanne, Sjoerd van Heck en Sophie Carmiggelt). En de leden van onze wetenschappelijke adviesraad (Mariken van der Velden, VU; Matthijs Rooduijn, UvA; en Bert Bakker, UvA).

Speciale dank gaat uit naar Léon Chiata die als onderzoeksassistent bergen werk verzetten en een grote bijdrage aan de vragenlijst, analyses en dit rapport heeft geleverd. We zijn ook de Stichting Deelgenoot dankbaar voor haar financiële bijdrage die dit project mogelijk maakt.

Colofon

Democratie Monitor 2026

Stichting Democratie Monitor
info@democratiemonitor.nl
www.democratiemonitor.nl

10 september 2026

Vormgeving: Danny Lelieveld Ontwerp

Voor vragen of opmerkingen over dit rapport:
info@democratiemonitor.nl

Overname van tekst en/of beeld uit dit rapport is
toegestaan mits met bronvermelding.